

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Філологічні зошити. Літературознавство:

ЗБІРНИК СТУДЕНТСЬКИХ
НАУКОВИХ СТАТЕЙ

ВИПУСК I

Рівне 2013

ББК 83
Ф 54
УДК 82

Філологічні зошити. Літературознавство: зб. студ. наук. ст. Вип. I / ред. кол. Б. М. Кир'янчук [та ін.]. – Рівне : РДГУ, 2013. – 123 с.

У збірнику вміщені студентські наукові розвідки, результати бакалаврських та магістерських досліджень з актуальних проблем українського літературознавства, теорії літератури, компаративістики та методики викладання української літератури. Матеріали збірника можуть бути використані науковцями, студентами, вчителями-словесниками.

Рекомендовано до друку рішенням кафедри української літератури
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол № 8 від 25 квітня 2013 р.)

Рецензент:

ШАНЮК В.І., кандидат філологічних наук, доцент (Національний університет «Острозька академія»).

Редакційна колегія:

БЕСТЮК І.А., кандидат філологічних наук, доцент;
КИР'ЯНЧУК Б.М., кандидат філологічних наук, доцент (головний редактор);
КИРИЛЬЧУК О.М., кандидат філологічних наук, доцент;
КРАВЕЦЬ Д.В., кандидат філологічних наук, доцент;
КРУПКА М.А., кандидат філологічних наук, доцент;
ТХОРУК Р.Л., кандидат філологічних наук, доцент;
ХОМЕЧА Н.А., викладач.

ЗМІСТ

АНДРОЩУК ЮЛІЯ Проза Миколи Хвильового у інтертекстуальному вимірі («Сентиментальна історія»).....	7
БЕЗНОСКО ЮЛІЯ Жанрові модифікації детективу в романі Василя Шкляра «Ключ».....	13
ГАЙДУК ОКСАНА Особливості розгортання теми родини в романі Олеся Ульяненка «Сталінка».....	18
ГУНТІК ОЛЬГА Кореляція теми «пропащої» жінки та ідеологічного героя у Панаса Мирного.....	25
ЗЕНЬ ПРИНА Мова художніх творів Івана Нечуя-Левицького й авторський принцип «золотої ряски».....	30
КОСТЮКОВИЧ ЯНА Рецепція села у творах «Синя книжечка» Василя Стефаника, «Мужицька смерть» Леся Мартовича та «Чічка» Марка Черемшини.....	37
КОШИНСЬКА ТЕТЯНА Художня модель соціуму в романі Володимира Винниченка «Лепрозорій».....	41
КУЗЬМИЧ ОЛЬГА Роман Василя Кожелянка «Конотоп» крізь призму постколоніального дискурсу.....	48
ЛАЗАРЧУК ЛЮДМИЛА Ніщанські мотиви у драматургії Володимира Винниченка.....	53
МАЙДАНЕЦЬ ОЛЬГА Український звичаєвий світ у романі Марії Матіос «Майже ніколи не навпаки».....	58
МЕЛЬНИК ВІКТОРІЯ Міфологема храму в поетичних творах 1920-1930-х років.....	64
МІНІЧ ОЛЬГА Мелодраматизм у структурі роману Люко Дашвар «Мати все».....	68
НОСЯР ВІКТОРІЯ Інтерпретація теми міста в романах В. Домонтовича «Без ґрунту» та «Доктор Серафікус».....	73

ПАНАЩУК ІРИНА	
Образ Іншого у романі Івана Франка «Перехресні стежки».....	78
ПАРХОМЧУК АНАСТАСІЯ	
Київські координати у вимірі українського мілітарного наративу.....	83
ПИЛИПЧУК ОЛЕНА	
Художнє осмислення проблем родинного виховання у повісті Ольги Кобилянської «Ніоба».....	87
ПРОЦИШИНА ЛІЛІЯ	
Прийоми конструктивізму в поезії Валер'яна Поліщука.....	92
РЕГРУТ ПАВЛО	
Становлення художньої манери Михайла Коцюбинського у ранній період творчості.....	98
РОЗЕМБОВСЬКА ЯНІНА	
Художні особливості роману Василя Слапчука «Дикі квіти».....	104
СОЛОНІНКО ГАННА	
Проект літературної історії України в прозі Юліана Опільського.....	108
СОПРОНЮК МАРІЯ	
Символізм хронотопу драми М. Жука «Легенда».....	113
ЮРАШКЕВИЧ ІРИНА	
«Чорнобильська трагедія – німа печаль на вустах України» (урок у 8 класі за новелою «Остання дійниця» Ольги Заїки).....	119

CONTENTS

ANDROSCHUK JULIA

Intertextual dimension of the M.Khvylyowy's Prose («The Sentimental Story»).... 7

BEZNOSKO JULIA

Genre modifications in the detective «Kluch (A Key)» by Vasyl Shklyar 13

HAIDUK OXANA

Features of family theme in the novel «Stalinka» by O. Ulyanenko 18

HUNTIK OLGA

Correlation of themes of a fallen woman and an ideological hero
in creative works of Panas Myrny 25

ZEN' IRYNA

Style of conversation Nechuy-Levitskiy's personages in creative works and
the writer's principle of the «golden duckweed»..... 30

KHOSTYUKOWYCH YANA

Reception of the village-life in «Little Blue Book» by V.Stefanyk,
«The Peasant is ding» by Les Martovych and «Chichka (The Blossom)»
by Marko Cheremshyna 37

KOSHYNSKA TATIANA

Fictional model of society in the novel «Leprosarium» by V.Vynnychenko..... 41

KUZMYCH OLGA

Postcolonial discourse of romance «Khonotop» by Vasyl Kozhelyanko..... 48

LAZARCHUK LYUDMYLA

Nietzschean ideas in drama by V.Vynnychenko..... 53

MAIDANETS OLGA

Ukrainian customs in novel by «It's vice versa almost never» Marija Matios..... 58

MELNYK VICTORIJA

Temple myth in poetry 1920-1930-ies..... 64

MINICH OLGA

Melodrama elements in the structure of the novel
«To be Possessed Everything» by Lyuko Dashvar..... 68

NOSYAR VICTORIJA

Interpretation of urban topic in novels by V. Domontovych
«Beyond the Soil» and «Doctor Seraphicus»..... 73

PANASCHUK IRYNA The image of the other in the novel of Ivan Franko «Perehresni stezky» («Cross paths»).....	78
PARKHOMCHUK ANASTASIJA Kiev coordinates as dimension of Ukrainian military narrative.....	83
PYLYPCHUK OLENA Artistic interpretation problems of family education in the story of Olga Kobylyanska’s «Niobe».....	87
PROTSYSHYNA LILY Strategy of constructivism in poetry of Valerijan Polishchuk.....	92
REHRUT PAVLO Formation of the artistic style in the early works of M. Kotsyubynskiy’s.....	98
ROZEMBOVSKA IANNINA Feature peculiarities of modeling the characters in the novel of V.Slapchuk «Wild Flowers».....	104
SOLONINKO HANNA Fiction project of Ukraine history in prose by Julian Opilskij.....	108
SOPRONIUK MARIA The symbolism of the time-space drama M. Zuk «Legend».....	113
YURASHKEVYCH IRYNA «The Chernobyl tragedy as the voiceless sadness of Ukraine» (materials on the Olga Zajika’s story «Ostannya Diynytsya (A last pail of milk)» for lesson of Literature in 8 Form).....	119

Людмила Лазарчук

Науковий керівник – канд. філол. наук Кирильчук О.М.

НІЦШЕАНСЬКІ МОТИВИ У ДРАМАТУРГІЇ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА

Статтю присвячено з'ясуванню зв'язків драматургії Володимира Винниченка із філософією Фрідріха Ніцше. Зокрема, акцентується увага на переосмисленні українським драматургом ніцшеанських мотивів у контексті пошуків раннього модернізму.

Ключові слова: психологічна драма, модернізм, ніцшеанські ідеї, індивідуалізм.

In article traits of philosophy works of Friedrich Nietzsche in plays by V.Vynnychenko are stated. In particular, attention is focused on rethinking over Nietzschean motifs by Ukrainian dramatist in the context of searches of early modernism.

Key words: psychological drama, modernism, Nietzsche's ideas, individualism.

Кінець XIX — початок XX століть став новим етапом у розвитку української літератури. Саме під впливом процесів, що проходили в культурному житті Європи, відбуваються зміни й в українському письменстві. Почерпнувши нові ідеї, ознайомившись із досягненням світової літератури, письменники починають розуміти, що народництво вичерпало себе, а для того, щоб літературний процес міг повнокровно розвиватися, потрібні якісно нові орієнтири. Якраз початок XX століття і дав відлік вливанню й трансформації європейських ідей в українську літературу. У поезії поступово втихає шевченківське епігонство і йому на зміну йдуть Леся Українка, Олександр Олесь, у прозі під впливом західних філософів з'являються твори Ольги Кобилянської, Михайла Коцюбинського. Драматургія теж робить значний крок уперед: поступово на зміну народницьким описово-побутовим п'єсам приходять драми, де особлива увага звертається не на етнографічну точність у відтворенні обставин дії, а на внутрішній світ персонажа, психологічні мотиви, що призвели до цієї дії.

Винниченко займає виняткове місце в історії української драматургії. Його твори значною мірою сприяли оновленню тогочасного українського театру, виведенню його на європейський рівень. Драматургічна спадщина автора демонструє цікавий модернізаційний проект в українській літературі початку XX віку.

Творчість Володимира Винниченка збагатила українську літературу новими жанрами, темами, сюжетами, піднесла її на європейський рівень. Автор першим з-поміж українських драматургів використав новий тип драми, а саме — психологічну, в центрі якої розгортається боротьба сильної

особистості з оточуючим світом. Нетрадиційність авторських п'єс, що суттєво вирізнялися з мистецького кола, викликала неоднозначну оцінку з боку критиків і пересічних читачів (подібне явище спостерігається і в сучасному літературознавстві) як самих творів, так і особи автора.

Окремі питання, що стосуються дослідження особливостей рецепції Володимиром Винниченком ніцшеанської філософії, висвітлено у працях С. Павличко, Т. Гундорової, М. Вороного, П. Христюка, В. Панченка, Г. Семенюка та ін.

Однак нерозв'язаною залишається проблема визначення специфіки трансформування В. Винниченком ніцшеанських мотивів.

Сучасник Володимира Винниченка М. Вороний, теоретик української драми, ось що зазначає про його творчість: «На нашій літературній обрії є постать, що вже довгий час приваблює загальну увагу. З боку одних вона викликає обурення і лайку, з боку других — щире признание і навіть ентузіазм; байдужих нема, у всіх вона розбуджує глибокий інтерес до себе» [1, 168]. Сучасники, оцінюючи талант драматурга, віддавали йому належне.

Літературний критик Г. Семенюк, вивчаючи українську драматургію ХХ століття, зазначає, що «сюжет п'єси (Володимира Винниченка — Л. Л.) будується таким чином, що думки, прагнення, уся поведінка героїв спрямовані на досягнення лише своєї, суто егоїстичної мети. Це надає конфлікту морально-етичного характеру» [6, 41]. Такі тенденції зумовлені впливом індивідуалістичної філософії Ніцше на драматурга, яка на початку ХХ ст. поширювалася в літературі Європи, в тому числі і в Україні.

Взагалі проблема зв'язку Володимира Винниченка з Ніцше останнім часом займає одне з ключових місць у літературознавстві. Розв'язання цього питання допоможе зрозуміти причину такої непримиренності драматурга стосовно застарілих моральних норм (імморалізм) та застосування у своїх творах індивідуалістичних ідей. Володимир Панченко, розглядаючи дану проблему у статті «Тінь Заратустри», пише: «Пристрасний заклик антисоціаліста Ф. Ніцше до “переоцінки всіх цінностей”, бунт проти умовностей, догм, філістерства, покори цілком відповідав мріям соціаліста В. Винниченка про революційне перетворення життя. Заратустра Фрідріха Ніцше проклав дорогу «новій людині» Володимира Винниченка» [4, 167]. Проте, існує протилежна думка стосовно сильних особистостей у драмах Володимира Винниченка.

Ставлення до «кодексу законів» життя суспільства — моралі, створення власних моделей взаємостосунків — сформувалося у Володимира Винниченка від поширення соціалізму та поглядів німецького філософа Фрідріха Ніцше, котрий мав значний вплив як на світогляд, так і на саму літературну діяльність письменника. Взагалі, на початку ХХ століття в українському мистецтві «з'являється ніцшеанський дискурс, який розвивався паралельно з соціалістичним» [8, 159].

Філософія Ніцше з її всеохоплюючим гаслом «переоцінки всіх цінностей», наче зерно, що впало і проросло в оброблений ґрунт, заволоділа всіх митців Європи на зламі століть. Не стала виключенням і Україна, варто

лише згадати вплив німецького філософа на О. Кобилянську. Пропагуючи ідею сильної особистості з чітко вираженими індивідуалістичними рисами, філософ створює образ так званого Заратустри, що є прототипом надлюдини. «Людина – це те, що треба подолати», — стверджує Ніцше у праці «Так казав Заратустра» (Володимир Винниченко, перебуваючи 1905 року у тюрмі, під слідством, переклав цей твір українською мовою), що стала гімном сильній особистості. Це був переломний етап у розвитку філософії та літератури на початку ХХ століття для всієї світової культури.

У сучасному літературознавстві у контексті епохи раннього модернізму особливого значення набуває окреслення ніцшеанського дискурсу. До переліку найяскравіших ніцшеанців початку ХХ віку зараховують Ольгу Кобилянську, Миколу Євшана та Володимира Винниченка. Знаковість особи німецького філософа для українських, як і для європейських авторів, пов'язана з тим, що Фрідріх Ніцше разом із Шарлем Бодлером сприймаються теоретиками самого поняття модерності [5, 13].

Дослідниця Тамара Гундорова вважає, що найтісніше з філософією Фрідріха Ніцше своєю творчістю пов'язаний Володимир Винниченко, для котрого гасло «переоцінки всіх цінностей» стає основою творчих експериментувань. Український письменник через призму ніцшеанських ідей фіксує «дисгарномійність модерної психології, парадоксальність, іронічність модерного мислення, інтегральний характер модерного індивіда, який розв'язує питання про можливості й межі власного Я, руйнує моральний догматизм, задумується над реалізацією себе в майбутньому, через власних дітей, утверджує цінності не абстрактного індивіда, а людини „хочу”» [2, 158].

Зрештою, надмірна прихильність Володимира Винниченка до ніцшеанської філософії викликала неоднозначну реакцію серед сучасників. Найбільше нарікань отримали експерименти драматурга щодо питань моралі, котрі носили яскравий відблиск ніцшеанського імморалізму. Окрім того, особливою рисою творчості письменника було те, що майже у всіх п'єсах піднімається проблема сильної людини, яка розглядається в тісному зв'язку з моральними нормами суспільства (серед них особливе місце займає принцип «чесності з собою»). Ось що зазначає М. Вороний щодо цього: «В своїх творах Винниченко любить торкатися переважно проблеми моралі, тобто того, з чим найближче людина зжилась, що приросло до неї, як шкура до тіла. Але ж нерідко мораль, переживши саму себе, стає вже важким ярмом, що заважає людині легко дихати, відчувати красу життя. Попробуйте ж зняти з неї те ярмо, і вона закричить, немов би здирали з неї шкуру» [1, 170].

Програмовою рецепцією проблеми сприйняття Винниченком Ф. Ніцше є стаття Павла Христюка («В. Винниченко і Ф. Ніцше»), опублікована в «Українській хаті» за 1913 рік. Автор намагається узагальнити основні концептуальні особливості філософії німецького мислителя, зводячи до таких тенденцій як антиморалістична, антисоціалістична, антидемократична, антифеміністична, антиінтелектуалістична, антипесимістична й

антирелігійна [7, 281]. Зв'язок же Ніцше і Винниченка, на думку Павла Христюка, найчіткіше простежується навколо принципу «чесності з собою», що у художній формі увиразнює «ультра-індивідуалістичну» етичну норму автора «Так казав Заратустра». Проте в такій ситуації Винниченко опиняється лише в ролі учня, котрий «слухняно й на віру прийняв деякі думки Ніцше і постарався їх тільки переказати устами своїх надуманих героїв, а не втілити в художні образи» [7, 291].

Однак у питанні рецепції ніцшеанської філософії в умовах української ситуації виникає кілька проблем. Соломія Павличко відзначає, що знайомство вітчизняних письменників зі спадком німецького філософа інколи обмежувалося запозичуванням інформації із вторинних джерел [5, 132]. Зрештою найзатребуванішим був лише «Так казав Заратустра», інші ж тексти Ф. Ніцше мало цікавили українського читача. Це фактично призводить до того, що українські «ніцшеанці» вибірково сприймали ідеї німецького філософа, оскільки їх «цікавлять не деталі, нюанси, парадокси Ніцше, а тільки певні головні постулати, які стають базою для власних ідей» [5, 133]. У випадку ж Володимира Винниченка відчувається особлива прихильність до ніцшеанського концепту надлюдини та критики моральних підвалин суспільства. Культурософські ж ідеї представлені у книзі «Народження трагедії, або Еллінство і песимізм» лишились непоміченими українським письменником, бо не вписувались у його мистецьку програму.

Індивідуалістичність філософії Ніцше була спрямована проти традиційного позитивізму (за яким істинність — це те, що піддається осягненню розумом) та соціалізму, який на перший план виносив розмите поняття “МИ”, що заперечувало чітко виражене “Я” (пізніше саме це Володимир Винниченко використовував у своїх драмах). Звинувачення в імморалізмі німецького філософа небезпідставні, він відкидав мораль, вважаючи її перешкодою для надлюдини (проте тут швидше звучать егоїстичні мотиви), йому більше імponує сильна особистість, що здатна «подолати в собі людину».

Такий феномен сильної особистості Володимир Винниченко використовує майже у всіх п'єсах. Головний персонаж творів, як правило, завжди наділений рисами вольової, мужньої людини, що здатна впливати на своїх оточуючих і не позбавлена своїх егоїстичних потреб (Наталія Павлівна («Брехня»), Інна Василівна («Закон»), Кривенко («Memento»)). Проте їм завжди протиставляється така ж сильна (або ж трохи слабша, але не слабка) особистість, що є своєрідним їх віддзеркаленням, створюються конфліктні пари (Наталія Павлівна — Іван Стратонович («Брехня»), Кривенко — Антонина («Memento»)). Цікавим є те, що перемога опонента у «двобої з егоїстичними інтересами окремої особи» призводить до смерті не обов'язково опонента, але смерті безглуздої, як правило, насильницької, крім того боротьба моралі з аморальністю є невід'ємним чинником у таких конфліктах.

Володимир Винниченко критично ставився до поняття моралі. Як альтернативу «старій» створював власну модель «нової моралі», яка б не

була захисним щитом для лицемірства та блюзнірства. Цікавою у цьому плані є думка Т. Манна: «Моральний критицизм був не тільки і не стільки індивідуальною схильністю Ніцше, скільки загальною тенденцією епохи» [3, 347]. Саме тому спостерігається така непримиренність Володимира Винниченка у питаннях моралі.

Головною складовою ланкою Винниченкової моралі був принцип «чесності з собою», який постав як переосмислений варіант ідей Ф. Ніцше. Ця етична настанова у героїв драматурга позначається перш за все анархічністю, моральною основою якої є егоїзм та цинізм, що приводить до конфлікту з оточуючими, а головне з самим собою (Кривенко «Memento»). Крім того, на думку Володимира Винниченка, біологізм, природність у стосунках між людьми, особливо, що стосується статевих зв'язків, які повинні бути «вільними», ідея пробного шлюбу є основним постулатом «нової» моралі, яка намагається оберігати і підносити людське «Я». Такі моральні закони найкраще проявляються у драмах Володимира Винниченка, дія яких відбувається у колі сім'ї, де ця тема є найактуальнішою.

Загалом можна стверджувати, що філософська спадщина Фрідріха Ніцше стала невід'ємним концептуальним підґрунтям європейського та українського раннього модернізму. Ніцшеанські ідеї інтерпретувалися не лише у творчості В. Винниченка, а й таких знакових осіб кінця XIX століття як Г. Ібсен, А. Стріндберг, С. Пшибишевський, котрі у свою чергу також мали вплив на творчий доробок українського драматурга. Однак Володимиру Винниченку вдалося найсистемніше в українській літературі змоделювати художнє осмислення філософії німецького мислителя.

Джерела:

1. Вороний М. Театр і драма: Збірка статей / М. Вороний. – К., 1989. – 452 с.
2. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурсія раннього українського модернізму / Т. Гундорова ; видан. друге, переробл. і доповнене. – К. : Критика, 2009. – 447 с.
3. Манн Т. Філософія Ніцше в світлі нашого опыта / Т. Манн // Манн Т. Собрание сочинений. – М., 1960. – Т. 10. – С. 346-391.
4. Панченко В. Тінь Заратустри: ніцшеанський слід у творчості В. Винниченка / В. Панченко // Всесвіт. – 1998. – № 4. – С. 163-170.
5. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі: Монографія / С. Павличко ; 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Либідь, 1999. – 447 с.
6. Семенюк Г. Українська драматургія 20-х років: Нове осмислення / Г. Семенюк. – К., 1993. – 356 с.
7. Христюк П. В. Винниченко і Ф. Ніцше / П. Христюк // Українська хата. – 1913. – № 5. – С. 275-299.
8. “Я хочу собою возвеличити українське”: риси психологічного портрета В. Винниченка // Березіль. – 1997. – № 11-12.